

ABLONCZY LÁSZLÓ: BÉRES ILONA

„A filmes karriert elvesztettem”

ERDÉLYI Z. ÁGNES

A SZÍNPADON SOK IZGALMAS SZEREPET ELJÁTSZHATOTT, A MOZI AZONBAN NEM BECSÜLTE MEG ELÉGÉ BÉRES ILONA FILMSZÍNÉSZI TEHETSÉGÉT.

Megjelent egy szép könyv Béres Ilona színésznőről. Mondhatjuk nyugodtan: végre! A boltokban hiába keressük, teljesen elfogyott. Ez természetesen csak nekünk, olvasóknak rossz hír, a szerzőknek, Ablonczy Lászlónak és Béres Ilonának egyértelműen nagy siker. A kötet pedig, rengeteg fotóval és idézettel hiányokat pótol, múltat idéz és felfedez olyan eseményeket is, amelyek már elmerültek emlékezetünkben. Az MMA sorozatában születtek már könyvek jelentős rendezőinkről, Fábri Zoltánról, Gaál Istvánról, Sára Sándorról, és a lista remélhetőleg egyre csak hosszabb lesz, kiegészülve színészekkel, operatőrökkel, díszlet- és jelmeztervezőkkel.

„NEKÜNK MESÉL AZ ESŐKOPPANÁS”

Béres Ilona útja akadálymentes művészpályának indult. Az első filmcsillagaink közé tartozott – aztán eltűnt a vásznról. Hiányát csak azért nem vette észre a közönség, mert a mozifilmek helyett tévéfilmekben szerepelt.

Ritka egyenes úton menetelt az óvodától a főiskoláig. A Wekerle-telepen, ahol felnőtt, iskolásként minden alkalmat megragadott, hogy szerepelhessen, kedvenc előadója volt az iskolai ünnepeknek, minden diákoknak kiírt díjat besöpört, és biztosra vette, hogy felveszik a Színház- és Filmművészeti Főiskolára. Annak ellenére, hogy – mint Tordai Teri mesélte egy interjújában: „akkoriban háromezren jelentkeztek a Főiskolára, és abból vettek fel hat-nyolc lányt.” Ilona bármennyire is biztos volt magában, nagyon izgult: a felvételiztető Básti Lajos vitt neki egy pohár vizet, hogy megnyugtassa. Tehetsége nem volt kétséges: felveszték. Halász Jutka, Tordai Teri, Szegedi Erika, Polónyi Gyöngyi lettek az osztálytársai. Kislánynak érezte magát közöttük,

talán ezt játszotta el első komolyabb szerepében, az 1962-ben készült *Esős vasárnapban*. Halász Judit úgy emlékszik vissza a filmbeli Béres Ilonára, Erzi megformálójára, hogy a feltűnően szép színésznő első filmjében nem csillogni akart, hanem egy félénk, szerény lány figuráját megjeleníteni.

Nem gondolom, hogy Keleti Márton rajongott volna az ekkoriban csúcsra járó francia új hullámért, ő háromszoros Kosuth-díjas, megbízható sikergyáros volt olyan – ma is közönségkedvenc – filmekkel, mint a *Mágnás Miska*, *A tizedes meg a többiek* vagy a *Butaságom története*, de ebben a könnyű kis moziban mégis megjelent egy különös hangulat, ami mutatott némi rokonságot a korabeli francia filmekkel, és ez főként a lányok természetes játékának köszönhető. Nem csoda, példaképüknek Jeanne Moreau-t és Emmanuele Rivát tartották.

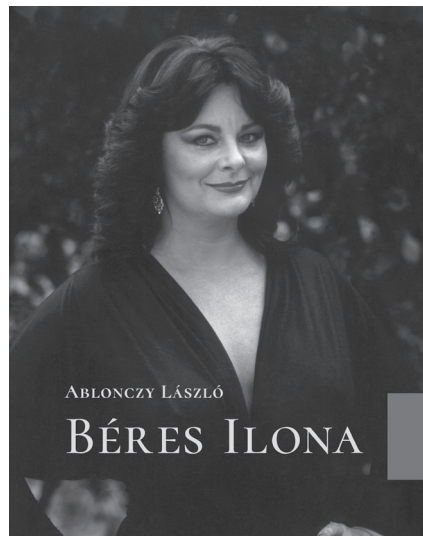
ARANYIFJAK MELLETT ARANYLEÁNY

A főiskolán eleinte öregasszony szerepeket játszottak Béres Ilonával, de szeretett osztályfőnöke, Pártos Géza felismerte a szépségét is, Vámos László pedig Rosalindát adta neki az *Ahogy tetszikben*. Az *aranyember* című, 1962-ben készült film Tímeája aztán a szépséget is meghozta. A nézőket pedig totálisan elvarázsolta a különös lány, macskaszemével, finom vonásaival, és főként szokatlanul mély, bűgő hangjával – ami pályáján mindvégig a védjegye maradt. Hatására leánynemzedékek sora viseli a Tímea nevet.

Úgy robbant be a köztudatba, hogy mindenütt ő volt a sztár. Néhány évig egyértelműen uralta a színpadokat – Debrecenben, a Madách-ban, a Vígben és a Nemzetiben – és a filmvásznat. Thurzó Gábor *Hátsó ajtajában* Szakács

Miklóssal szerepelt együtt. A fiatal nő és az idősebb házassági pár merészen szikrázó kapcsolata rekordokat döntött. Itt már nem volt jó kislány, hanem izgalmas, csinos, vonzó nő. Pándi Pál, a szigorú, de jó szemű ítéző ezt írta róla: „Az előadás eseménye Béres Ilona főiskolai hallgató kitűnő játéka. Ez a minden mozdulatával tehetségét bizonyító főiskolás nagy ígérete a magyar színjátszásnak.” Béres Ilona pedig többször is elmeséli az anekdotát, miszerint az előadás szünetében mindig több konyak fogyott a büfében, mint máskor, a férfiak így vezették le az előadástól bennük támadt feszültséget. Aztán: *Ahogy tetszik* a Madách-ban Gábor Miklóssal, Brecht *Jó embert keresünk*, Molnár Ferenc *Olympia* Darvas Lilivel. Ibsen *Solness építőmester* Básti Lajossal. Szakonyi Károly *Adáshiba*, Déry Tibor *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról*, Csehov *Cseresznyés kert*, és megint egy elementáris siker: Ken Kesey *Száll a kakukk fészkére* – *Ratched* nővér szerepében. Anyira élethűen jelenítette meg a megalázás bajnokaként elhíresült Fónénit, hogy a darab végén elhalkult a taps, ha ő lépett a függöny elé. Csurka István *Házmestersiratója*, Gorkij, Márai, Illyés, Örkény, Sarkadi, Galgóczi Erzsébet, Szabó Magda darabok – felsorolni is sok, pedig a lista korántsem teljes. Nem kellett, hogy szerepálmái legyenek, mindent eljátszott, neki semmi sem maradt ki az életéből. Mintegy 112 szerepet számolhatunk össze. (Sajnos nem a könyvből, mert annak a végéről bántóan hiányzik összes szerepeinek részletes felsorolása – egy névmutatóval együtt.)

Béres Ilonát a hatvanas évek első felében az élet a tenyerén hordozta. Filmek

és színpadok népszerű hősnője volt, az egyik legnépszerűbb férfiszínész, Bessenyei Ferenc szerelme, kocsival közlekedett, fesztiválokra vitték külföldre. A kalandokat sem tagadta meg magától addig, amíg harmincévesen meg nem ismerkedett férjével, aki azóta is élete párja.

SZÜKSÉG VAN BÉRES ILONÁRA?

A filmek sora sajnos rövidebb. Osztálytársaival együtt egyszerre robbantak be a köztudatba a hatvanas évek elején. Az ország kezdett fellélegezni az '56-os trauma után, megélelünkült a filmművészet, az ifjú színészeket és színésznőket szívesen szerepeltették. Béres Ilonát a legnagyobbak foglalkoztatták, színházban és filmben egyaránt: Várkonyi Zoltán, Horvai István, a filmesek közül pedig igazi nagyjúk: Gertler Viktor, Keleti Márton, Fábri Zoltán. A *Hattyúdalban* komolykodó tanárnőt játszott. Az *Igen* című film (Révész György rendezése) egyik kritikusban, de még Béres Ilonában sem hagytott mély nyomokat, a szereplők (Darvas Iván a partnere) játékáról azonban így írt a szigorú Molnár Gál Péter: „Hiányzik belőlük minden teátrális gesztus, vagy mimika. A kamera előtti játéknak minden fortélyával tisztában vannak.”

A magyar film ekkoriban próbálta megfogalmazni önmagát: a *Párbeszéd* (Herskó János) és a *Nappali sötétség* (Fábri Zoltán), amelyekben ugyancsak feltűnt Bé-

„Az intellektus súlyát érezzük”

(Szabó István:
Álmodozások kora
– Béres Ilona és
Bálint András)

res Ilona epizódszereplőként, a hagyományos filmszerkezet felbontásával kísérletezett. A huszoneves Szabó István pedig, Truffaut és a francia új hullám ihletésére, egy új generáció első képviselőjeként

leforgatta az első magyar szerzői filmet, az *Álmodozások korát*. Főszereplői: Bálint András és Béres Ilona. Fiatal bírónőt játszott benne, tele a korai Szabó-filmekre jellemző lázas életszeretettel, elhivatottsággal, lelkesedéssel, kérdésekkel és kétségekkel. Méltó partnere volt Bálint Andásnak. Létay Vera így írt róluk: „A színészek kedvesek, természetesek. A főszereplő Bálint András főiskolai hallgató az a típus, mely a franciáknál oly gyakori, és nálunk oly ritka, akire azt mondjuk, lényében férfi-báj van. De Béres Ilona egyénisége sem mindennapos filmjeinkben, játékában az intellektus súlyát érezzük, de nem hideg: érzelemgazdag és játékos, valami különös és rokonszenves fanyar önróniával kíséri minden megnyilvánulását.”

Újabb kosztümös klasszikus: Plankenhorst Alphonsine a Várkonyi-féle szuperprodukciók első darabjában, *A kőszívű ember fiaiban*. Ugyanebben az évben egy főszerep a fiatal és tragikusan fiatalon elhunyt rendező, Novák Márk *Szent János fejvétele* című filmjében.

Következett 1967 és egy nagyon kicsi szerep az *Egy szerelem három éjszakája* című Révész György moziban. Napokig

kellett billegnie túsarkú cipőben, egy csónakban a Dunán, szélben, ködben, hidegben. Súlyos ízületi betegséget szedett össze, hosszú ideig volt kórházban, szerepeket kellett visszamondania, ezért, ahogy meséli, „a szocializmus kellős közepén” beperelte a filmgyárat, mert a színészek nem voltak biztosítva. Senki sem állt mellé tanúskodni, kollégája, Somogyvári Rudolf kivételével. A bíró ugyan kijelentette, hogy a színésznőt semmilyen retorzió nem érheti, a filmgyár ügyvédje közölte: „Mi nagyon szeretjük Béres Ilonát, de nincs rá szükség.” Így aztán nem is forgatott évekig, viszont a sokasodó tévéfilmekben azokkal dolgozott együtt, akik cserbenhagyták a bíróságon. Béres Ilona úgy emlékszik, akkoriban csupa lesütött szemű ember vette körül. Herskó János ugyan adott neki szerepet az *N.N. a halál angyala* című filmjében, de azt a rendező disszidálása miatt betiltották. Legközelebb Gazdag Gyulának jutott eszébe 1983-ban egy rövid megjelenésre az *Elveszett illúziók*ban. Majd még Török Ferenc *Moszkva tér* című filmjében láthatuk 1989-ben, és lemérhettük, milyen alakítások lehettek volna még a színészpálya ékességei. A filmbeli iskola kellemkedő igazgatónőjének megformálásáért elnyerte a kritikusok díját.

NEM TARTJA MAGÁT DÍVÁNAK

Pedig méltóság sugárzik belőle. A közönség kommentekben azt írja, ő az igazi Lady. Barátnője, Keleti Éva szerint az utolsó nagy mohikán egy régi iskolából. Nem akart soha fiatalabbnak látszani, sem műtéttel, sem egyéb trükkökkel nem fiatalította magát. Egész életét a színészetnek szentelte. Mindig őszinte, minden kellemetlen kérdést megválaszol. Rendkívüli műveltsége átsugárzik mondatain, emlékezete parádés, egy csomó irodalmi művet tud idézni hiba nélkül. Béke, méltóság, bölcsesség sugárzik belőle. Mélyen tiszteli a tehetőséget. A szép, szerény fiatal lány, aki annyira színész akart lenni, 80 éves. Megvalósult minden, amire vágyott. Az ország egyik legnagyobb színésze lett.

Ablonczy a személyes emlékeken túl biztosítja a történelmi, kulturális – építészeti, színház, film – környezet leírását. Ettől több ez a kötet, mint egyszerű monográfia. Bár talán jobb lett volna, ha hosszabbak benne az interjúrészletek, ha Béres Ilona még többet mesél.

MMA KIADÓ, 2022.